

ІВАНКОВА ВІКТОРІЯ ОЛЕКСІЙВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірантка кафедри загальнотеоретичної юриспруденції*

РЕЦЕПЦІЯ ТА ПРАВОВИЙ ДОСВІД: ДО ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ КАТЕГОРІЙ

Процеси, які відбуваються, на цей момент в Україні, підтверджують необхідність вивчення та вдосконалення законодавства, особливо з тих питань, які стосуються права. Така необхідність виникає, через розмаїття поглядів та надалі складність вибору орієнтирів нормотворчості у різних галузях. Більшість європейських країн вже пройшли цей складний етап свого розвитку, тому звернення до їх досвіду – це важливий етап у формуванні законодавства нашої країни.

Досить популярною категорією, яку використовують для імплементації в національне законодавство є «рецепція». Дане поняття досить широко розглянуто, але й досі виникає багато непорозумінь через багатоманітність та багатогранні категорії рецепція. Найбільш поширеними є такі тлумачення терміну «рецепція»:

- право, що було елементом певної культури, яка вже не існує на цей час та не залишила за собою наступників;
- правові запозичення, передові ідеї та інші особливості;
- «юридико-технічне запозичення»;
- запозичення, пов'язане із законодавчою політикою (наприклад, створення судів у справах неповнолітніх);
- інституційне запозичення (наприклад, умовне засудження, як сурогат режиму пробації послідовно сприйнято з технічними модифікаціями багатьма країнами)» [3].

Досить широкий спектр розумінь зумовлює необхідність доречного застосування категорії рецепція, тому розглянемо більш детально різницю та схожість з категорією правовий досвід.

Як зазначають дослідники, рецепція, «...будучи елементом загального процесу відродження відійшовшої високої цивілізації, полягає у впливі права, як її елемента, на менш розвинену правову систему, що формується у новій культурі» [1, с. 122]. Таким чином право, яке існувало в стародавні часи, пристосовують до нині діючої правової системи.

Ж. Карбоньє, описуючи рецепцію як особливу форму акультурації, вжив інший термін – «культурна мутація» [2, с. 198–201], чим підкреслив його характерну рису змінюваності при застосуванні у чинній правовій системі. До цього дотичний правовий досвід, який є мало дослідженою категорією. Як зазначає С. М. Скуріхін, «...правовий досвід розглядається в якості певної соціально-правової пам'яті народу. Розгляд правового досвіду в такому ракурсі властивий, перш за все, представникам позитивізму в юриспруденції» [5, с. 225]. Важливим аспектом в розумінні рецепції є те, що вона викликається до життя

необхідністю вдосконалення, покращення діючої правової системи, а, відтак досвід певних поколінь та їх правова та культурна пам'ять ту є також дуже важливими.

М. Ю. Рязанов, вказує, що правова спадщина органічно входить в систему правової культури, будучи, з одного боку, набором характеристик і способів осягнення самої правової культури, з іншого боку – її своєрідною «правовою пам'яттю». Таким чином, діалектика розвитку правової культури забезпечує «природний», відбір того, що слід зберігати, а від чого відмовитися, оскільки пам'ять правової культури, сформована багато в чому завдяки об'єктам правової спадщини, які виражені у вигляді правових цінностей, як статичних елементів, та правовому досвіду. Останній знаходить своє вираження в предметних правових формах (юридичні інститути, суд, юридичні спеціальності; нормативно-правові акти і т. п.), в способах юридичної діяльності, юридичної мови, термінології; в системі правовідносин (суб'єкти, об'єкти правовідносин), формах і способах юридичного мислення індивіда, правових теоріях і ідеологіях тощо. Отже, правова культура не є пасивним сховищем правової пам'яті, а повинна бути підхоплена іншими індивідами, щоб не бути схильною до зникнення [5].

Багатоманітність розуміння рецепції права, її змісту, є одним із самих проблемних питань. Досить багато вчених звужують розуміння рецепції до правового запозичення з чинних систем права. Так, німецький правознавець Ф. Вієкер вважає, що «термін «рецепція» більш правильно вживати для позначення сприйняття будь-яким правовим порядком діючих норм сучасної йому юридичної системи» [6, с. 5]. О. В. Тимофеев, надіндивідуальний (об'єктивований) юридичний досвід визначає як, досвід, який було збережено в соціально-правовій пам'яті суспільства і виражений у формі юридичних знань, накопичених в ході історичного розвитку суспільства на основі фіксації (об'єктивації), перетворення, впорядкування, збереження, трансляції і відтворення даних особистого юридичного досвіду» [5, с. 225]. Дані підходи до розуміння категорій правового досвіду та рецепції показують, що правовий досвід – це правові знання, які необхідні країні та були збережені її правознавцями, а категорія рецепція, може бути застосована у результаті конкретної життєвої потреби, вона є певним заохочувальним фактором, який прискорює процес розвитку тієї чи іншої правової системи.

Т. Ю. Кулапова розглядає правовий досвід як узагальнені, колективні знання, що містяться в правоположеннях, та становлять сукупний результат доконаної матеріально-перетворюючої юридичної діяльності, і використовується для пізнання правової дійсності та збалансованого задоволення сучасних суспільних і індивідуальних інтересів [4, с. 225].

За словами німецького правознавця Ф. Прінгшайма, рецепіюється не тільки чуже право, а й чужий науковий метод, чужий філософсько-правовий підхід. Поняття «рецепція», на думку цього автора, настільки широкі за своїм значенням, що легше назвати те, чого воно не позначає [5, с. 5].

Категорії «рецепція» і «правова спадщина» характеризуються певними спільними рисами, до них відносять: 1) використання досвіду поколінь, який має певні особливості, застосовується у певний проміжок часу; 2) розвиток у певній системі права, який забезпечується положеннями законодавства. Категорії «рецепція» та «правова спадщина» спрямовані на такі зміни правових систем, які призводять до покращення життя суспільства саме на національному рівні. Відмінність цих категорій полягає у тому, що у процесі рецепціювання норма береться в початковому вигляді, а для того, щоб вона почала працювати, в новій системі її необхідно змінити (тобто проводиться складний процес пристосування норми права до умов і особливостей діючої правової системи). При застосуванні правової спадщини також використовується історичний досвід, але на заваді можуть стати певні особливості етносу країни-носія спадщини, які не сприймаються ментальністю етносу країни, якій необхідні зміни.

Список використаної літератури:

1. Бартошек М. Римское право. Пер. с чешск. – М. : Юрид. лит., 1989. – 448 с.
2. Карбонье Ж. Юридическая социология. – М. : БГК им. И. А. Бодэна, 1998. – С. 352.
3. Очерки сравнительного права / под ред. В. А. Туманова. – С. 63.
4. Рязанов М. Ю. Правова спадщина як складова правової культури. [Електронний ресурс] / М. Ю. Рязанов // Концептуалізація та використання правової спадщини : матеріали Всеукр. круглого столу (26 грудня 2018 р., м. Одеса) / Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.», каф. загальнотеорет. юриспруденції. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://hdl.handle.net/11300/11604> – Назва з екрана.
5. Скуріхін С. М. Співвідношення правового досвіду та правової спадщини [Електронний ресурс] / С. М. Скуріхін // Концептуалізація та використання правової спадщини : матеріали Всеукр. круглого столу (26 грудня 2018 р., м. Одеса) / Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.», каф. загальнотеорет. юриспруденції. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://hdl.handle.net/11300/11606> – Назва з екрана.
6. Томсинов В. А. О сущности явления, называемого «рецепцией римского права» // Вестник Московского университета. Серия 11: Право. 1998. № 4. С. 3–17.

Ключові слова: категорія, рецепція, правовий досвід, юридичний досвід, правові знання.

Ключевые слова: категория, рецепция, правовой опыт, юридический опыт, правовые знания.

Key words: category, reception, legal experience, legal experience, legal knowledge.